

УДК 725.2

О. Ю. Сазонова

кандидат архітектури, доцент кафедри дизайну архітектурного середовища та містобудування Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ

(на прикладі ринкових комплексів)

Анотація: ретроспективний аналіз розвитку торговельних комплексів і ринків зокрема дав змогу прослідкувати за процесом становлення типології та визначити їх вплив на формування сучасних торговельних комплексів.

Ключові слова: агора, форум, критий ринок, колгоспний ринок, торгові будинки, Ініго Джонс, павільйон.

Постановка проблеми. В нових економічних умовах відбувається бурхливий розвиток торгівлі, зокрема торговельних комплексів, що в свою чергу вимагає нових підходів до технології їх проектування та будівництва. При цьому важливо розуміти і знати їх першоджерела, тому актуальним є дослідження виникнення та історичного розвитку підприємств торгівлі, в якому можна виявити які фактори вплинули на виникнення торговельних комплексів. Це дослідження дасть можливість для подальшої роботи у вивченні типології підприємств торгівлі.

Зв'язок роботи із важливими науковими чи практичними завданнями. Розвиток торгівлі – важливе питання державної політики України. Робота проводиться згідно з законом України «Про внутрішню торгівлю», документ 9443 від 10.11.2011, в межах національних програм розвитку архітектури України, законів України «Про основи містобудування», «Про архітектурну діяльність», регіональними програмами розвитку торгівлі та мережі торговельного обслуговування та науково-дослідницької роботи кафедри дизайну архітектурного середовища та містобудування Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка.

Виклад основного матеріалу. Торгівля, в сучасному розумінні, виникла із появою ярмарків та місцевих ринків. В продовж тисячоліть розвиток системи торговельного обслуговування мав поступальний характер. Коли виникли перші підприємства торгівлі достеменно невідомо. В античні Греції тенденція розміщення будівель різного функціонального призначення в єдиному ансамблі, призвела до виникнення відкритого багатофункціонального простору. Перші згадки про торговельну діяльність в Україні відносяться до VII-

VIII столітті до нашої ери. Територію українських племен перерізували важливі річки, які зв'язували їх з культурними країнами всього світу. Однією з основних причин економічного зросту деяких міст була торгівлі та торговельні шляхи, що проходили через ці міста або поруч з ними. Важливий шлях, це так званий «великий шлях з варяг у греки». М.Грушевський датує VII ст. як початок держави і пов'язував він це із розвитком системи торговельного обслуговування. Велике значення в економіці України мали ринки.

Зведення сучасних ринків пов'язане з рішенням цілого ряду важливих питань: розміщення у містобудівній структурі міста, їх взаємозв'язку з торговельними центрами, прийомами об'ємно-планувальних рішень та їх залежність від вимог, що пред'являються до ринків, типологією будівель, тощо. Як відомо, криті ринки – це громадські споруди торговельного призначення, що історично пов'язані з давніми агорами та форумами. Ці головні громадські прощі античних міст були ареною соціального та торговельного життя міста. Тут відбувалися міські збори, тут же й займалися торгівлею.

В епоху грецької античності агори оббудовувалися одноярусними багатоколонними галереями. Спочатку ці галереї обмежували прощу тільки з одного боку, а починаючи з V століття до нашої ери будуються прямокутні агори, обнесені галереями з усіх чотирьох сторін (Мілет, Кнід, Прієна). Пізніше, в епоху еллінізму, на агорі зводять двоярусні галереї з лавками.

Одна з найбільш відомих та величних агор – Афінська агора з руїнами багато чисельних торговельних та громадських VI—I століть до нашої ери, що є центром нижнього міста під Акрополем. Широко відомі також агори в Спарті та Коринфі.

У стародавньому Римі форуми оббудовуються торговими будинками. Так, поруч з форумом Трояна була побудована велика для свого часу будівля, в п'яти поверхах якої розміщувалося 150 таберн (крамниць) і кілька залів для гуртових операцій.

У середньовіччя, із появою ремісництва стали розширюватися місцеві ринки, за рахунок лавок ремісників, що відкривалися на сусідніх із ринком вулицях. Такий синтез різних типів підприємств торгівлі став першим кроком до бурхливого розвитку ринків та торговельних комплексів.

В епоху Відродження отримує розповсюдження торгівля в критих приміщеннях і виникає новий тип міської будівлі – критий ринок.

Прикладами перших критих ринків можуть слугувати: торговельний зал у м. Іпр (Бельгія), критий ринок у Лондоні (1660р), побудований відомим архітектором Ініго Джонсом

Торговельні прощі (торги) з ранніх часів виникнення міст розміщувалися під прикриттям стін кремлів і монастирів, часто біля головних в'їздів до міста.

Спочатку на цих площах торгували виключно привізними товарами у визначені дні тижня, але поступово торгівля на них стала повсякденною. На ринкових площах в ранкові години встановлювалися намети і столи, де торгували городяни – кіпці та перекупники. Селяни були витиснені з ринкових площ і тільки поблизу міських застав і воріт, далеко від центральних ринків, вони знаходили збут своїм товарам до тих пір, доки і тут не з'явилися місцеві постійні ринки.

У розвитку ринків у радянський період можна виділити три періоди.

Перший період характеризується тим, що спеціальні будівлі ринків будувалися рідко. Потреба в критих ринках задовольнялася частково використанням старих критих ринків, великих віталень дворів і торгових рядів. Крім того. В цей час створюються чисельні примітивні тимчасові споруди на відкритих ринкових площах. У Москві, наприклад, у 1923 році було понад 25600 державних і приватних крамниць, яток.

Другий період характеризується широким будівництвом колгоспних ринків. В цей період значні споруди були побудовані у Москві (арбатський, зацепеньський криті ринки, 1932 рік), Тбілісі (критий ринок житлового району, 1932 рік) та в інших містах. Будували їх за різними проектами, перекривали дерев'яними чи металевими конструкціями великих прольотів. Питання про будівництво перших типових критих ринків постало у 1938 році, коли Гіпроторг спільно з науково-дослідним інститутом радянської торгівлі провів роботу з вивчення експлуатації колгоспних ринків в ряді районів СРСР, що дало можливість розробити номенклатуру і техніко-економічне обґрунтування проектів типових колгоспних ринків павільйонів.

Третій період характеризується тим, що в умовах відновлення міського господарства та подальшої реконструкції міст, знов була поставлена задача у масовому будівництві критих ринків. Цьому сприяла низка рішень уряду: постанова РНК СРСР від 3.06.1945 р. «Про заходи з благоустрою та поліпшення роботи колгоспних ринків», постанова ЦК КППС і Ради Міністрів у жовтні 1953 року «Про заходи подальшого розвитку радянської торгівлі», в якому була поставлена задача «... розгорнути широку мережу сучасних, технічно оснащених торговельних підприємств». Завдяки цим рішенням партії та уряду, проектування та будівництво критих ринків отримало розвиток у післявоєнні роки. В цей період були побудовані криті ринки у Тбілісі, Єревані, Донецьку, Києві, Куйбишеві, Ленінграді та інших містах.

На початку 60-х років на ряду з критими колгоспними ринками створюються нові типи критих ринків – кооперативні та державні. Новий ринок споживчої кооперації павільйонного типу побудований у 1961 році у Краснодарі. Він обслуговувався споживчою кооперацією. Для комісійної

торгівлі близько 50 колгоспів краю постачали надлишки своєї продукції на цей ринок. Тут здійснювалася і міжобласна комісійна торгівля.

В цей час Гіпроградом та Проектним інститутом зовнішнього благоустрою Москви розроблені проекти критих ринків, критих фруктовово-овочевих базарів для державної торгівлі з урахуванням нових форм обслуговування.

Висновки.

Ретроспективний аналіз формування і розвитку типології торговельних підприємств дозволив визначити форми та види торговельного обслуговування, що є найбільш поширеними для торговельних комплексів; виявити, особливості формування торговельної системи; намітити головні напрямки подальшого вивчення типології торговельних комплексів.

Література

1. Андріанова Г.А. Принципи формування системи громадського обслуговування житлових кварталів міст у ХХ — на початку ХХІ століття // Теорія та історія архітектури і містобудування. Збірник наукових праць. -К.ІНДІТІАМ, 2005. - Вип. 6. - С. 119-127
2. ААС торгівля: 300 лучших. №10 (41), 2002. – 180с.
3. Архитектурное проектирование общественных зданий и сооружений / под. Ред. И.Н.Соболева. – М: изд. Литературы по строительству, 1970. – с. 183-185.
4. Беддингтон Н. Строительство торговых центров: пер. с англ. – М.: стройиздат, 1986. – с. 65, с. 105.
5. Борисова Е.А., Каждан Т.П. Русская архитектура конца 19 – начала 20 века. – М.: Стройиздат, 1971.
6. Бунин А.В., Саверенская Т.Ф. История градостроительного искусства. Том второй Москва стройиздат 1971.

Аннотация

Ретроспективный анализ формирования торговых комплексов на примере рыночных комплексов. Сазонова Оксана Юрьевна. Ретроспективный анализ формирования торговых комплексов и рынков дал возможность проследить за процессом становления типологии и установит их влияние на формирование современных торговых комплексов. Ключевые слова: агора, форум, крытый рынок, колхозный рынок, торговые дома, Иниго Джонс, павильон.

Annotation

Retrospective analysis of trade complexes on the example of market complexes. Sazonova Oksana Yurievna. Retrospective analysis of trade complexes and, changed the situation gave the opportunity to follow the process of the formation of the typology and establish their influence on the formation of modern shopping complexes. Key words: the Agora, the forum, the covered market, farm market, trading houses, Inigo Jones, the pavilion.